

Жарандык катышуунун негизинде адам укуктары боюнча эл аралык стандарттар

Жарандык катышуунун эл аралык стандарттарынын булактары

Адам укуктарынын жалпы декларациясы. 21-берене: *Ар бир адам өз өлкөсүн башкарууга түздөн-түз же эркин түрдө шайланган өкүлдөр аркылуу катышууга укуктуу.*

Жарандык жана саясий укуктар боюнча эл аралык пакт (ЖСУЭП 25-бер.).

№25 жалпы тартиптеги эскертүүлөр. Мамлекеттик иштерди жүргүзүүгө катышуу жана добуш берүү укугу.

Коомдук иштерди жүргүзүүгө катышуу укугун эффективдүү жүзөгө ашыруу боюнча Мамлекеттер үчүн жетектөөчү принциптер.

Европа Кеңешинин чечимдерди кабыл алуу процессине жарандык катышуунун Сунушталуучу тажрыйбаларынын кодекси.

Чечимдерди кабыл алууга жарандык катышуу - бул жарандардын жана жарандык коом уюмдарынын өз жашоосун, коомдоштугунун же өлкөнүн калкынын жашоосун жакшыртууга багытталган жеке же жамааттык түрдө аракеттерди көрүү процесси.

Жарандар үчүн катышуу - бул укук, ал эми бийлик үчүн жарандык катышуу үчүн шарт түзүп берүү - милдет, анткени демократиялык мамлекетте бийлик элге таандык, эл чечимдерди кабыл алууга катышууга жана таасир этүүгө укуктуу.

Жарандык катышуу институттары эмне үчүн керек?

Жарандардык катышуунун өнүккөн институттары бар өлкөлөрдө жарандардын бакубаттуулугу жогору экендигин тажрыйба көрсөттү. Бул өлкөлөрдө өтө чоң жакырчылыктын деңгээли, экономикада көп жылдык сенектик жана стагнация жок; бул өлкөлөр тездик менен өнүгүүдө жана бул өлкөлөрдө реформалар ийгиликтүү жүргүзүлүүдө. Бул фактыны тааныган өлкөлөр дүйнөдөгү бир дагы өкмөттүн азыркы замандын эң чоң көйгөйлөрүн (мисалы, жакырчылык, коррупция, климаттын өзгөрүшү, эпидемия, баңгилик жана башкалар сыяктуу) жарандардын колдоосу жана катышуусу жок чечүүгө күчү жетпей тургандыгын түшүнүштү; өкмөттөр бул көйгөйлөрдү чечүү үчүн бүт коомду тартуусу зарыл.

Жарандык катышуунун негизги принциптери

Төмөнкү принциптерди ишке ашыруу бийликтин беделин жогорулатууга, ишенимди жана социалдык климатты жакшыртууга, чыр-чатактарды азайтууга жана укуктук аң-сезимди жогорулатууга өбөлгөлөрдү түзөт. Мындай катышуу кабыл алынган чечимдердин сапатын жогорулатып, жалпы коом тарабынан колдоого алынган мыйзамдуу чечимдерди кабыл алууга мүмкүндүк берет.

Жагымдуу чөйрө

Мамлекет бардык жарандар өз укуктарын билдире алган, коомдук иштерди түздөн-түз жана эркин шайланган өкүлдөр аркылуу жүргүзүүгө катыша ала турган чөйрөнү түзүүгө жана колдоого тийиш (ЖСУЭП 25-бер.). Чөйрөнү түзүү мамлекеттин жарандык коомду, кызматташтыкты колдоо үчүн жагымдуу мыйзамдарды жана атмосфераны түзүшү керектигин билдирет, анда адамдын ой-пикир эркиндигине, биригүүгө, тынч чогулуштарга, маалыматка жетүүгө укуктары жана башка укуктар толук колдоого алынат.

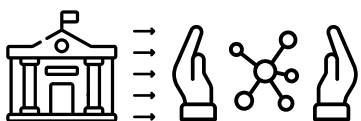
Коопсуздук

Адам өмүрү өзгөчө баалуулук катары, анын дене-бойлук кол тийбестиги, эркиндиги, жеке маалыматтары, жеке жашоосу, анын ичинде журналисттер жана укук коргоочулар, дайыма мамлекеттин коргоосунда болууга тийиш.

Теңчилик

Мамлекет жарандардын коомдук иштерге кандайдыр бир басмырлоосуз катышуусу үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөрдү камсыз кылышы абзел.

Шыктандыруу жана колдоо

Мамлекет чечим кабыл алуу процесстерине билими жана тиешелүү экспертизасы бар адамдарды шыктандырууга жана тартууга, ошондой эле жарандык билимди жана ага көмөктөшүүчү программаларга дем берүүгө тийиш.

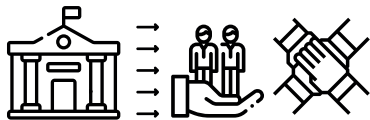
Ачык-айкындуулук

Мамлекет чечим кабыл алуунун бардык баскычтарында өз ишинин ачыктыгын камсыз кылып, жарандарынын алдында отчет берип турушу керек.

Коргоо каражаттары

Мамлекет катышуу укугу бузулган учурда жарандардын сот адилеттигине жетүүсүн камсыз кылууга жана аларды укукту коргоонун эффективдүү каражаттары менен камсыз кылууга тийиш.

Көз карандысыздык

Мамлекет натыйжалуу катышуу үчүн жарандык коомго өз алдынча аракеттенүүгө жана бийликтин позициясынан айырмаланышы мүмкүн болгон максаттуу топторунун позициясын билдирүүгө мүмкүнчүлүктү камсыз кылышы керек. Ой-пикирин эркин билдирүү жана сыңдоо басмырлоосуз

жана кысым көрсөтүүсүз жүзөгө ашырылууга тийиш болгон кызматташтыкка тоскоол болбошу керек.

Мамлекеттер жарандык катышууну толук кандуу камсыз кылышы үчүн Тажрыйбалык сунуштар

- ◆ Мыйзам чыгаруу деңгээлде жарандардын мамлекеттик иштерге катышуусу боюнча бирдей укуктуу экендигин таануу.
- ◆ Жарандардын чечимдерди кабыл алууга катышуусун камсыз кылуу механизмдерин иштеп чыгуу; жарандык коом менен өз ара аракеттенүүнүн так жана түшүнүктүү жол-жоболорун аныктоо.
- ◆ Катышуунун ар кандай этаптарында ар кандай топторду тартууну: коомду кызыктыруучу маселе боюнча күн тартибин түзүү этабынан баштап кабыл алынган чечимдерди ишке ашырууга чейин камсыз кылуу.
- ◆ Жарандык катышууну каржылоо, анын ичинде мамлекеттин ичиндеги жана андан сырткары мамлекеттик жана жеке булактардан (жарандык коом потенциалдуу донорлордун кеңири чөйрөсүнө кайрыла алышы маанилүү) каржылоо үчүн шарттарды түзүү.
- ◆ Маселени кароонун алгачкы этаптарынан тартып катышууну камсыз кылуу жана сунуштарды даярдоо үчүн жетиштүү мөөнөт берүү.
- ◆ Калктын бардык топторунун, айрыкча аялдардын, майыптардын, кары-картаңдардын, айыл жергесинде жашаган адамдардын катышуусу үчүн маалыматтык ажырымды четтетүү үчүн эффективдүү чараларды колдонуу.
- ◆ Өз жарандарынын пикирин угуу жана чечим кабыл алуу процессинде аларды эске алуу.
- ◆ Бардыгын онлайн жана оффлайн каналдар аркылуу кабыл алынган чечимдер менен тааныштыруу.
- ◆ Кабыл алынган чечимдерди ишке ашырууда, анын ичинде мониторинг жүргүзүүгө жана баалоого жарандык коомду тартуу аркылуу ачык-айкындуулукту камсыз кылуу.
- ◆ Электрондук жарандык катышуу үчүн механизмдерди өнүктүрүү (мисалдар: www.koomtalkuu.gov.kg, <http://cbd.minjust.gov.kg/>, <http://zakupki.gov.kg>, <http://www.kattar.kg/ru/> ж.б.)

Конституция (37-бер.) жарандардын төмөнкүлөргө укуктарын тааныйт:

- ◆ мамлекеттик органдарга жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына шайлоого жана шайланууга, ошондой эле референдумга катышууга;
- ◆ коомдун жана мамлекеттин иштерин башкарууга түздөн-түз, ошондой эле өздөрүнүн өкүлдөрү аркылуу катышууга;
- ◆ мамлекеттик жарандык жана муниципалдык кызматка басмырлоосуз кирүүгө;
- ◆ мыйзамдарды жана республикалык жана жергиликтүү маанидеги чечимдерди талкуулоого жана кабыл алууга катышууга;
- ◆ мыйзамда белгиленген мөөнөттө негиздүү жооп берүүгө милдеттүү болгон мамлекеттик органдарга, жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына жана алардын кызмат адамдарына кайрылууга;
- ◆ республикалык жана жергиликтүү бюджеттерди түзүүгө катышууга, ошондой эле бюджеттен иш жүзүндө чыгышталуучу каражаттар жөнүндө маалымат алууга.

Жарандык катышуунун, анын ичинде Кыргызстандын мыйзамдарында бекитилген, кандай формалары бар?

Коомдук кеңештер

Мыйзамдардын жана кабыл алынуучу чечимдердин долбоорлору боюнча коомдук талкуулар

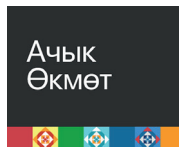
Бюджеттик процесске катышуу

Мамлекеттик социалдык заказ

Тынч чогулуштар

“Ачык Өкмөт” Улуттук форуму

Жарандардын мамлекеттик органдарга кайрылуусу, ошондой эле мамлекеттик органдардын карамагында болгон маалыматка жетүү

Ар кандай талкууларга, көп тараптуу жолугушууларга, консультацияларга, пикир алышууларга, угууларга, өкмөттүн ачык жыйналыштарына, парламенттин пленардык жана комитеттик жыйындарына, биргелешкен жумушчу топторго ж.б. катышуу.